

DERK SIBOLT HOVINGA dichter en boer

Derk Sibolt Hovinga, die in 1909 als Oldambtster boerenzoon in Oostwold werd geboren, heeft als jongen het gymnasium in Winschoten bezocht. Daar heeft hij bij de klassieke dichters van Griekenland en Rome de poëzie leren kennen, en na zijn eindexamen is hij deze poëzie achterna getrokken, maar de Stad, waar hij aan de Academie van Ubbo Emmius klassieke letteren ging studeren. Maar hij heeft het maar kort in de Stad uitgehouden. Hij moest om te worden wat hij was terug naar Oostwold. Hij moest boer worden om dichter te kunnen worden. Daar in Oostwold, in het Oldambt, heeft hij zijn gedichten geschreven, voor een deel gebundeld in „Störm en Stilte” (1952) en „Miemern in Twijluustern” (1959), en voor een ander, misschien wel even groot deel, nog verspreid in de tijdschriften, het oude en het nieuwe maandblad Groningen, en daartussenin 't Swieniegeltje, het interregionale tijdschrift, waarvan hij ook drie jaar lang mederedacteur is geweest. Een Oldambtster boer kan, zomin als welke „Ommelander” ook, de Stad missen, hij moet er op zijn tijd naar toe. Maar Derk Sibolt Hovinga heeft zich tussen de „stadjers” toch nooit helemaal thuis gevoeld, hij heeft zich nooit door hen kunnen laten „beheersen”. Hij heeft zich evenals de middeleeuwse ridder Sebo Hunengoa, aan wie hij in zijn tweede bundel een gedicht heeft gewijd, de „stadjers” van het lijf gehouden en ervoor gezorgd dat die, als ze hem achterna wilden lopen, „net naar de verkeerde kaant” gingen.

het gaat mij ook niet aan, want het spreekt niet uit zijn gedichten. Ik weet uit die gedichten alleen dat hij als een goede boer van zijn land heeft gehouden. Ik hoor hem spreken van „mien gaaike korenlaand”. Ik zie hem achter de ploeg lopen:

Peerden trekken
— Bogen nekken —
In de graauwte
Veur de ploeg op baauwte.

Iesders snieden
In de zieden
Van het stoppellaand.

En ik men
Zo goud ik ken
Liekoe, lien' in haand.

Ik zie hem ook zaaien, maar terwijl hij aan 't zaaien is, moet hij opeens ophouden, want hij beseft hoe hij, hier en nu, bestaát. Als boer?:

En ik, ik hol te zaaien op
En drink dei haille wereld in.

Een enkele keer, ja, zie ik hem ook aan de oogst denken en aan de schade die het natte weer daaraan zal toebrengen:

As in hondsdoagen
De buien joagen
Kennen de boeren
Nait mennen. . .

As regens stromen
Wat zel der
Van de oogst
Terechte komen?

Maar zelfs uit dit gedicht spreekt nog meer de deernis der dichterlijke verbeelding met die arme korenhokken die daar maar zo op het veld staan „in laange riegen/liedzoam — en swiegen/met oetlopen koppen/dei onwren verroppen”, dan het medelijden van de boer met zijn eigen portemonnee. Het boerenbestaan is voor Hovinga stellig de voorwaarde voor zijn dichterschap, maar als het erop aankomt wint de

Deel in duustern

Over deel, in duustern
Van de kôrte dag
Gaaít 'n zaagte fluustern
Om, 'n vrumd gewag.

Deur de voale roeten
In het hoge dak
Vaalt het licht van boeten
Graauw op goul en vak.

En het holle dreunen
Van de dichte wind
Rolt langs baalk en beunen
Roeg zien rappelmint.

Boven goulen koren
— Burgen van het laand —
Liggen 't dak te schooren
Oplang en kapspant.

Moar in hörns en houken
Van de groote deel
Flustern doar de spouken
Oet vervrongen keel?

Achter spinnewebben
In de zieden
— Gries en graauw van stof —
Dei de dingen hebben
Speult zok doar wat oaf?

Staat doar bie dei poale,
Gunder, wieder rechts,
Nait 'n bezzemstoale
Van 'n olle heks?

Störm en Stilte,
blz. 44

zaaiende en oogstende boer baas is, ligt „'n grondeloze daipe kolk”, vergeten, een „verloren stee”. Maar:

Het hooge verre hemeldak
Dei spaigelt zok in 't wotervlak

En weerschien van het oav'mdrood
Vindt in de daipe kolk zien dood.

Het hooge smuie lieneg raait
Dat rond de kolk te boegen staat

Nuunt aalaan 'n gedachtenis
Van aal wat hier verburgen is

En rondom lustert 't riepe koorn
In schaaren van de nacht verloor.

Noar 't aiwenold gehaimenis
Dat rondom dizze wereld is.

Het „gehaimenis” binnenin verwijst naar het „gehaimenis” rondom. Dat

De Mörn

O doe
Dei schenkt
De koule wien
In het besloagen glas
Van kim tot kim
Het tere rood is op dien waang
En perels blinken aan dien vout.

Dien oam is rust
Dien oog is licht
Dien weg is ongeschonnen

Wilde Ganzevlocht

De wereld ligt
In 't kôrt gericht
Van grieze mist,
Zo diezeg is 't.

De locht zit dicht.
De haarstdag swigt.
Om waaide en sloot
Is stilte groot . . .

En ver gerocht
Komt deur de locht,
'n Ganzevlocht
In overtocht

Beschrift 'n V
In hooge glee . . .
En ales kikt
Wat of het wikt.

Heur triest gewag
Klinkt in de dag
Oet kelle borst:
Bedudt dat vorst?

De ganzevlocht
Dut hoog zien tocht:
Ik blief woar 'k stoa
En kiek heur noa . . .

De wereld swigt
In 't haarstgericht;
En grieze mist
Slut ales dicht.

Störm en Stilte,
blz. 39

al zijn teerste woorden samen, mijmerend over de

Witte rooze,
Blaanke vure,
Schuldeloze
As het ure
Van gelok
Dei 'k indachteg
Die, aalprachteg
Ainmoal plok.

Als Derk Sibolt Hovinga in zijn gedicht „God” onder woorden probeert te brengen wat „God” eigenlijk is, komt na „leven” en „gehaaimenis” ook het woord „laifde”. Liefde is voor deze dichter van de geheime achtergrond der dingen toch wel het grootste van alle menselijke en goddelijke mysteries.

door
prof. dr.
K. Heeroma

Komen dij

en echte „provinciaal” dus, deze Hovinga? Dat nu juist niet. Wel een echte Oldambtster — meer Oldambtster dan Grobinger — en een echte dichter, een dichter in de Oldambtster streektaal. Een dichter die in de Oldambtster streektaal moest dichten, omdat hij daarin alleen een echte dichter kon zijn. Een Oldambtster boer die alleen als Oldambtster boer dichter kon zijn. Alleen op zijn Oldambtster boerderij, binnen de beschermende dijk met karakter van de geheimnisvolle Dollard, alleen in de woorden van zijn Oldambtster streektaal met hun mysterie en innerlijkheid, kon hij geheel en al zichzelf zijn. Dat hij geen echte „provinciaal” is, blijkt al uit zijn deelname aan het interregionale streven van 't Swieniegeltje. Hij heeft contact gezocht met alle anderen die ook alleen maar in hun eigen streektaal zichzelf konden zijn. Dat mochten de Oostfriezen, van over de staatsgrens, en zelfs Friezen, van over de algrens, zijn, als die Friezen en Oostfriezen hem maar geen „Friesationale” mythe wilden opdringen. Een mythe, noch een nationale, noch een provinciale, kon hem inspireren. De inspiratie ging voor hem uit van het landschap en van de eigen taal die in het landschap sprak. Wat hem met andere streektaaldichters kon verbinden was „t ainder laandschap mit aainnen, wad, wierden, dieken, uterdiek in open roemten, mit sien hoast mystieke waarken op mens en geest” (‘t Swieniegeltje, jg. 4, blz. 44). Sommige van Hovinga's gedichten, als „Roggehouer” en „De wilde jacht”, mogen dan al een folkloristische inslag hebben, de folkloristische attributen van een mythisch gefundeerde „nationale” beweging hadden voor hem geen functie. Alles wat buiten zijn „waarheid” lag, de „waarheid” van zijn boerenbestaan, de „waarheid” van zijn landschap, de „waarheid” van zijn taal, kon voor hem geen functie hebben.

Boerenbestaan is niet hetzelfde als boerenbedrijf. Een dichter van het boerenbedrijf is Hovinga zeker niet gevonden. Of hij van bedrijfsstandpunt beschouwd een goede boer is geweest? t Zal wel, maar ik weet het niet en

Duistere gaange

In de laange Gaange
Deur het hoge vaallicht
Schient de moan.
Holle stappen op de stainen:
Kelle sainen
Dei noar veuren goan.
Deuren klappen dicht.
Wel duurt zoek no woagen
In de laange gaange
Van de hoezen van de boeren
Doar de spouken
In de houken
Van het töffhok loeren?

Allèn dei op 'n ploats geboren is
Ken dizze angst verstoan.

Maandblad Groningen, jg. 3,
blz. 82

Moakt mie as boer
't Leven stoer!
Moar nait de dichter:
Dei rit mit meert

Dat rulerg peerd
Mit waiende moanen
Over de loanen,
Over de heert.

Hovinga is boer geworden om dichter te kunnen zijn. Het Oldambtster land heeft hem de symbolen geboden waarin hij de waarheid van zijn leven kon uitdrukken. Hier hebben de dingen voor hem een „geheimenis”. Dit woord keert telkens terug in zijn gedichten, soms ook gevarieerd tot „mysterie”. Vanwege hun „geheimenis” of hun „mysterie” is hij een dichter van de „dingen”. Die „dingen” hebben een achtergrond, zijn meer dan ze zakelijk schijnen. Het hele boerenbestaan in het Oldambt is meer dan het zakelijk, van bedrijfsstandpunt gezien, kan schijnen te zijn. En dat meerdere, die achtergrond moet zich uitspreken, uitschrijven in gedichten. Hovinga is geen oppervlakkige impressionist, al kan dat voor oppervlakkige lezers misschien wel eens zo lijken. Het feit dat hij zich, alweer oppervlakkig gezien, zo vaak lijkt te herhalen, moet deze lezers waarschuwen niet bij hun oppervlakkige indruk te blijven staan. De „dingen”, de verschijningen, die juist vanwege de diepte van hun „geheimenis” tot telkens nieuwe woorden in telkens nieuwe gedichten dringen, zijn de kernsymbolen van Hovinga's bestaan. Hierbij spelen de handelingen van het boerenbedrijf, het ploegen, zaaien en oogsten, maar een betrekkelijk geringe rol. Een al veel belangrijker thema is het huis, de boerderij, soms een bergplaats van angstwekkende geheimen, hekserij, spokerij („Alèn dei op 'n ploats geboren is/Ken dizze angst verstoan”), soms ook een symbool van „mien haart in zien beslotenheid” („Wat is 't verschoel van dizze hoge muren,/De doaken mit heur oetkiek over diek,/t Verbaarg van dizze schuren”). In een „Olle boerderij” projecteert de dichter zeer direct zijn eigen veroudering bij het voorbijgaan van de jaren:

Bakstainen fort
Dei graauw verweert
Op d' aigen heert
En older wordt.

In de krimpen
Braide glimpen
Diamantgit —
In 't ogenwit.

Roege muren
Stoan te duren
In 't verglieden
Van de tieden.

En van binnen
Hangt bezinnen
Over 't leven:
Nomen en geven.

Jonge joaren,
Riepe oaren,
Waigelaiden
En hinklaiden.

Maar bovenal het land, het landschap, de natuur is een bron van „geheimenis” en dus van dichterlijke inspiratie. „In het korenriek”, het rijk waarover de ploegende,

Het „geheimenis” binnenin verwijst naar het „geheimenis” rondom. Dat is, natuurlijkerwijs kan men wel zeggen, in de eerste plaats gelocaliseerd in het buitendijkse kwelderland en de zee daarachter, „'t stille riek / van 't Uterdiek”. Het is voor Hovinga telkens weer een bevrijding, een existentieel geluk geweest daarnaar te kunnen kijken. Hij kan er niet genoeg van krijgen, hij kan er niet genoeg van dichten. „Den ben ik miezulf.” Dit „geheimenis” rondom zijn wereld neemt hem op in een „verbaand”, het maakt zijn leven tot eeuwigheidsleven. Zelfs als hij eens een keer op reis is naar de Middellandse zee - want ook een Oldambtster boer gaat wel eens op reis - kan hij zijn verrukking en zijn geluk niet beter onder woorden brengen dan door de vergelijking: „Dit is het uterdiek van 't zuden”. Dat zal wel geen dichter vóór hem geschreven hebben!

Het zijn de uitersten van „stórm en stílte” en de overgangen van morgen en avond - „miemern in twijduustern” - die Hovinga tot dichten dringen, want juist in zulke grenssituaties openbaart zich het „geheimenis”. Tussen morgen en avond ligt de dag met zijn bekommernissen, „het swoare vechten / om aigen levensrechten”, „hoat” en „stried” die het „verbaand” verbreken. „Kom nait o dag”, schrijft hij zelfs aan het slot van „De Mörn”. „Verbaand” is net als „geheimenis” een kernwoord in Hovinga's gedichten. Het meest „vervuld”, ondersteund door het klank- en zinverwante „verbond”, komen we dit kernwoord tegen in „Welle”, gepubliceerd in het maandblad Groningen van 1964:

't Aailand van geluk

O nacht,
Het aailand rust.
Ik stoa mit die allain
Hier aan de leste kust
En om ons roest de zee.

O wenst,
Het aiweg laid,
Dat in en om ons waait,
En het gain enne nait,
En roest ook in de zee.

O vloud
Van 't zingend blood,
Dei in en om ons slagt
Zien wonderlike macht,
En golft ook in de zee.

O schoem
Van 't wit geluk,
Dat om ons licht en blinkt,
Woarin ons wezen zinkt,
En schoemt ook in de zee.

O licht,
Dat wiedweg licht,
En 't hoge steernlicht
Rondom dien teer gezicht
En 't lichten van de zee.

Miemern in Twijduustern,
blz. 23

die licht is - een „aander laand” dat het land van alledag omsluit en doordringt. Om dat „aander laand” te kunnen aanschouwen heeft Hovinga het Oldambt nodig gehad, om ervan te kunnen spreken de Oldambtster taal.

Wor meer as woorden
Gedicht
Dat hier staait,

lezen we in het gedicht dat „Gedicht” heet. Want als „dingen”, als tekens in de zakelijke communicatie, zijn de woorden „op zokzulven dood”, maar door het dichten worden zij „waarm en groot”. Dichten is heel wat anders dan „riemen”, want dit „let de woorden dood”. Een merkwaardige uitspraak, zal men zeggen, van een dichter bij wie het dichten toch zo zeer rijmen is, zozeer een voortspreeken van rijm tot rijm. Maar ik heb in mijn citaat iets weggelaten: Hovinga heeft het over „riemen..... zonder drang of nood”. Bij hem komt het rijmen nl. wél voort uit innerlijke drang, uit noodzaak. Het is poëtisch functioneel en brengt het „geheimenis” van de taal aan het licht. Men kan zeggen dat als „het” in hem dicht, „het” in hem rijmt. Het rijm maakt de klank van de woorden - de Oldambtster woorden van de dagelijkse omgangstaal - poëtisch actief, het maakt ze „levend”, het maakt ze „waar”. Natuurlijk ligt het diepste „geheimenis” van de woorden niet erin maar erachter, zoals het diepste „geheimenis” van het land het „aander laand” is dat het onze omsluit en doordringt. Maar de woorden van de dichter, gesproken „mit drang en nood”, kunnen die „aander woorden” vertegenwoordigen.

Dichten is zo'n mysterieuze zaak dat, voor het besef van een dichter, een gedicht soms min of meer zichzelf schrijft. De woorden, ja de dingen zelf, schrijven dan het gedicht dat in hen verborgen ligt. Zo in Hovinga's gedicht „Winter”:

De heerten
Ommer snei

Schrieven
Witte veerten

Swiegen
Witte stilte

Drieven

Witte dood
Wit licht
In dit gedicht.

Het is natuurlijk maar bij wijze van spreken zo, maar de wijze van spreken is in dit gedicht in ieder geval volkomen overtuigend. In zijn beste gedichten - dikwijls geschreven in hele korte regels met maximaal-functioneel rijm - gelukken Hovinga zulke „taalbouwseisels” die geheel en al „taalgroeisels” lijken, levend en sprekend uit eigen organische kracht. Zo in „Oldambt”, dat verrassend en overtuigend begint met: „Oldambt / Bin 'k heer”, en even

Dien oam is rust
Dien oog is licht
Dien weg is ongeschonnen
Die zingt de merel
Geef mie dien dronk veur ait.
Kom nait o dag.

't Swieniegeltje, jg. 4,
blz. 79

verrassend en overtuigend eindigt met: „Dat wik, / Oldambt”. Men kan tussen dit begin en dit slot misschien even twijfelen, of de conventionele rijmwoorden „lot” en „schoot” het wel helemaal „doen”, maar dan toch erkennen dat ook deze woorden worden meegenomen in de vaart van het geheel. Hovinga is op zijn best, waar hij zo weinig mogelijk „constructieve retoriek”, zo weinig mogelijk geprefabriceerde strofevormen gebruikt, en zo veel mogelijk zijn gedicht direct uit de woorden - met hun eigen „geheimenis” - laat opkomen. Dan distantieert hij zich metterdaad van „riemen..... zonder drang of nood” en dicht hij tenslotte als de boer die hij zijn moet, uit en tot het mysterie van zijn streektaal.

Is Hovinga een groot dichter? Och, wat is groot. Ik heb hem een echt dichter genoemd en dat is hij. Als een echt dichter, een noodzakelijk dichter, zal hij naar mijn overtuiging ook blijven doorspreken, als een echte poëta minor mijnentwege. Hij is niet alleen een echt dichter, maar ook een zeer menselijk dichter met een zeer menselijk „geheimenis”. Dat wil ik, na zoveel over de dingen en de woorden en hun geheim gesproken te hebben, tot slot ook nog eens uitdrukkelijk zeggen. Zijn menselijkheid wordt niet alleen kenbaar in de bijna verzwegen achtergrond van „hoat” en „stried” in zijn gedichten die van de bevrijding spreken, maar bovenal in zijn schaarse, ingetogen liefdesgedichten. Hierin vindt hij zijn ontroerendste accenten: „Ik denk haitied / Aan die, aan die”. In „'t Aailand van Geluk” is deze gemeenschap tussen mens en mens mee opgenomen in het eeuwige „verbaand”, want: „om ons roest de zee”, en de zee representeert datgene wat groter is dan het binnen zijn dijken besloten Oldambt:

O wenst,
Het aiweg laid,
Dat in en om ons waait,
En het gain enne nait,
En roest ook in de zee.

Later, in een van zijn allerlaatste gedichten, brengt hij nog eenmaal

Witte rooze

Blanke blözems
Witter bliuen
As het eerste tere vluien
Van het zaagte mörnlicht:
Witte rooze,
Blanke vure,
Schuldeloze
As het ure
Van gelok
Dei 'k indachteg
Die, aalprachteg
Ainmoal plok.

Maandblad Groningen, jg. 7,
blz. 63

Komen dij joaren ook?

Boeren worden vaak veur dom oetmoakt: lu dij 't zeggen bennen asmis nog dommer. Toch bennen der domme boeren, dommer as ie denken. Lezen der van ien bi bel, ien Lukas 12.

Aanlaaiden is n verzuk aan Jezus om te zörgen, dat der n aarvenis verdaild wordt. Moar doe is Jezus nait veur komen. Hai komen om t evangelie te verkedegen en te wiezen op dij aarvenis, dij aalweg zien weerde holdt. Doar het dij vroager gain aarvenien en dat is dom.

Om hom te woarschaauwen en aanderen mit hom vertelt Jezus verhoal van n domme boer. Di was, wat zai neumen, n dikke boer; zukkend as Jan Boer bezongen het:
Bunders bie bunders, tot doar [hail gunders
venneweegs nog achter leste diek rekken heur rechten, heur [machtg riek
Boaren bie boaren braidvoude; [koren
smit zuk doar smui over kanter [van ree
plooit deur de polder tot [stoef aan de zee

Boer was al riek en leste oogs mouk hom nog veul ricker. Ke rel op peerd, wat n gewas! Hai het al roamt, hou veul of opbrengst wezen zol dis keer: zo veul mud zoad, zo veul voaterculie, zo veul zakken wien.

Dat brengt n probleem mit Woar mout e t aalmoal baargen. Hai bekikt zien schuren; ha schudkopt: Dat gaat nooit! Hou mout e der mit aan? Nog aanbaauwen of nijbaauw? Hai wikt hai weegt - t wordt nijbaauw. Kost n haile duit, moar den is e der ook kloar mit, zien leven laank. En as e dommit ales onderdak het, den gaat e rentnaaiern.

Zo het e beslist.
En den zegt e tegen zien ziel: „Ziel, neem nou moar rust; ce en drink en neem t er moar van; is ja veur joaren genog!” Zo ken e nog joaren rentnaaiern.

Is 't woar?
Hai het veur joaren genog moar komen dij joaren ook?
Doar rekent hai op; zo old is e nog nait. Moar t is n mis-reken. Want God zegt tegen hom: „Doe domkop, dizze nacht nog wordt dien ziel van die oafaaist; en aal dien kaptalen, wel zellen der over goan?”

Zo wordt e vannacht alles nog kwiet en staait e veur God mit lege handen. Hai het der gain aarg ien had, dat n doodshemd gain buzen het. Dat was dom van hom.

Hai was wel goud boer en toch zo dom. Zulks komt vandoag ook nog veur. Of goud aarbaider, goud vakman, goud hoersvraauw en goa moar deur.

En toch nog dom.
Doar woarschauwt Jezus ons veur mit dit verhoal. Hai zegt: „Zo vergaait joe t, as ie hier schatten ienzoameln en nait riek bennen veur God.” As ie nait wederkieken as dit levent, den doun ie dom. En as ie wachten tot joen ol dag, den doun ie ook dom.

Zörg den, dat ie riek bennen veur God.

Roodeschool ds. I. Hamming